

«Ser du meg nå, mamma? Nå ser du meg, vel?»

Et forsøk på å skape orden, sammenheng og mening. All ære til Aage Storm Borchgrevink for forsøk på å forstå Breivik.

Boka er lettlest og velskrevet. Tidvis gir den et meget interessant tidsbilde av Oslo som oppvekstby. Hvordan er det å være barn her? Hvordan var det, for eksempel hvis man er født i 1979? Fint at noen løfter frem et fenomen som klasse og drøfter det. Ris ungdomskole. Barna fra blokkene. Barna fra villaene. «Og mora di? Hun er hjelpepleier, altså?»

Fint at noen zoomer inn på vår nære historie, deler av historien om våre nye landsmenn og -kvinner, sett fra barne- og ungdomsperspektiv. Først var elever med

asiatisk, afrikansk eller søramerikansk opprinnelse bare eksotiske, spennende kuriosita. Så ble de flere, og man så ned på dem. Markerte avstand. Så ble *de* toneangivende, de tøffe, de som organiserte seg på en måte som kunne utmanøvrere mang en norsk tretten-fjortenåring, og også eldre, norske ungdommer. De tøffe gutta som plutselig jentene syntes var kule. De tøffe gutta det ble et poeng å ha goodwill hos, som man kunne beundre og kunne hate. Oslo øst og Oslo vest og kryssende møtepunkter.

Breiviks klangbunn

Og så Tåsengjengen. Tagging som utløp for frustrasjon og kreativitet og ikke minst markeringsbehov. Identitetsskapende prosjekter. Gutten som spraymalte signaturen MORG rundt omkring, til og med på overvåkede Karl Johan.

Dataspill som desensitiverende metode. Rus. Kanskje for lite studert i boka?

Tankevekkende og interessant det hele. Stoff som kan få mang en mamma til å kjenne et bekymret støt i magen. I denne sammenhengen: Breiviks klangbunn, deler av den. Et tidsbilde, men ingen forklaring på Breiviks senere atferd. En ikke påfallende spesiell historie om grupperivalisering, forsøk på å passe inn og vinne respekt, blant unge gutter.

Borchgrevink løfter også frem enkeltskjebner: enkelte av ungdommene

på Utøya, Jonas Gahr Støre, hjelpere fra campingplassen. Denne øya, som var gitt i gave og først representerte et problem. Hjelperne, båteierne som utvilsomt reddet mange liv, får den heder de fortjener. Politiets fomlete håndtering får sitt.

Problematiske kildebruk

Andre deler av boka fremstår uhyre problematiske slik undertegnede vurderer det. Bruken av konfidensielt materiale. Det må være supplert av Breiviks (tidligere) stemor, tar en seg i å undre. Her er karakteristikkene av mor, begreper som er kjente for alle psykologer som har lest journaler i psykisk helsetjeneste. De er ikke nødvendigvis pene. De er ikke ment for offentligheten. De er pirrende, og selvsagt er vi alle nysgjerrige. Hva skjedde der hjemme på Silkestrå? Egentlig, egentlig?

Det er likevel ikke forsvarlig å bruke taushetsbelagt materiale. Borchgrevink prøver å skape balanse med å beskrive også mors bakgrunn. Han påpeker også etterrettelig at mor selv ba om hjelp,

Å henge det hele på en kvinne i den mest sårbare situasjon en kan tenke seg, med Gyldendals velsignelse, blir for enkelt

■ Aage Storm Borchgrevink | **En norsk tragedie** Anders Behring Breivik og veiene til Utøya, Gyldendal, 2012. 367 sider

fra Barnevernet, da Breivik var en liten gutt. Forfatteren er slem, synes jeg, når han nærmest gjør narr av mor og hennes to barn på vei til Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri, og ikke finner veien der det strengt tatt bare er en vei, ifølge Borchgrevink. Underforstått: Mor har ikke mange ressurser. Men Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri er faktisk ikke så lett å finne. Borchgrevink er heller ikke stø i måten han håndterer journalopplysningene han har fått, på. Mangelen på fagkunnskap skinner igjennom.

Breivik som offer for mors mange forstyrrede projeksjoner? Hva så? Vi som arbeider som klinikere, har hørt oppvekstskildringer som får hårene til å reise seg. Det er ikke forklaring god nok.

Å tåle det uavklarte

Jeg tror 22. juli fordrer at vi tåler det uavklarte. Sikkert noe av det vanskeligste som er. **Vi ønsker orden, sammenheng, mening. Men ord som omsorgssvikt, traumer, narsissime, Asperger, psykose, personlighetsforstyrrelse og einstøing (et begrep som bare er delvis sant i Breiviks tilfelle), kan ikke gi et fyllestgjørende svar.**

Selvsagt prøver vi å forstå. Som sagt, all ære til Borchgrevink. **Men å henge det hele på en kvinne i den mest sårbare situasjon en kan tenke seg, med Gylden-dals velsignelse, blir for enkelt etter undertegnede mening.**

Vi har sett det opp gjennom historien. Europa har sin andre verdenskrig og blant annet jødeutryddelsen, som groteske eksempler på hva mennesker er i stand til. Og krigen i Jugoslavia. I senere år har vi opplevd skolemassakrer, også i Norden, voldelige soloutspill fra unge menn med dødelig utfall for flere, som oftest også for gjerningsmannen. Og nå 22.07.2011. Regjeringskvartalet og Utøya. Jeg tror dette enda må «synke» en god stund, og at det er prematurt å skrive «den endelige historien». Kanskje kommer den aldri. Borchgrevinks bok hadde stått seg på en mer ydmyk, undrende form, og på å drøfte teorier om utvikling av aggresjon og vold uten å lese journaler.

Anmeldt av **Kari Normann**, psykolog, spesialist i klinisk voksenalderpsykiologi

Harde tak for vanskelig hverdagslykke

■ Ann Heberlein | **Et godt liv**, Cappelen Damm, 2012. 212 sider

I 2008 skrev den svenske teologen og trebarnsmoren Ann Heberlein både utleverende og medrivende om sine egne selvmordsplaner. Boka slutter med at hun skriver seg inn på et hotell i København etter å ha etterlatt familien med klesskuffen full av rene truser og nystrørne skjorter hjemme i Sverige. Livsgnisten har sluknet, og mørket er det eneste alternativet som gjenstår i forfatterens sinn. 94 000 svensker dro kortet for boka *Jeg vil ikke dø, jeg vil bare ikke leve*, som ble hennes gjennombrudd. Tittelen har fått bortimot fyndordstatus, også i Norge, og betegner barna av 68-generasjonens uforståelige, men gjenkjennelige dilemma: Hvorfor kan vi ikke tillate oss selv å være lykkelige, vi som har fått absolutt alle muligheter livet har å by på? Utdannelse og interessante jobber, ektefelle valgt med hjertet, mette barn og møbler fra Norrgavel?

Nå er en høyst levende Heberlein flyttet ut av hotellrommet i Køben og er tilbake der hun kom fra, med boka *Et godt liv*. Tittelen er til å misforstå. For verket befinner seg milevis unna lettvinthetene i reolen der bokhandlernes Ti-gode-råd-for-det-ene-og-det-andre-sjanger står oppstilt med klorblekete tenner og slappe bitt. Like mye som det er historien om hvordan Heberlein krafser seg tilbake til livet, er det en filosofisk reise der den berørte leser tvinges til å tenke igjennom hva som gir mening til eget liv: Altså arbeid, arbeid og atter hardt arbeid. Med et sitat av den østerrikske nevrologen, psykiateren og Holocaust-overleveren Viktor Frankl viser Heberlein oss kompleksiteten i dette prosjektet: «Det vanskelige er ikke å holde ut meningsløsheten. Det som kreves av mennesket er at det skal holde ut sin manglende evne til å fatte den

ubetingede meningsfullhet i rasjonelle begreper». Det fins altså mening. Vi kan bare ikke forstå den eller fortelle om den. Ingen lystreise, med andre ord, men meningsfull fordi den tvinger oss til å stille spørsmål ved hva som faktisk gir mening.

Nådeløst forteller Heberlein, som har diagnosen bipolar lidelse, om den store avstanden mellom sin fasade som feiret intellektuell med bleket hår, rødmalt munn og ordet i sin makt på den ene siden, og indre kaos og perioder som pasient i fritt fall på den andre. Om verdens mest tålmodige ektemann og barna som elsker henne til tross for at de sjelden vet hvor de har henne. Som en del av historien analyserer hun hvordan hun som rikskjendis med psykisk lidelse blir kynisk

En filosofisk reise der den berørte leser tvinges til å tenke igjennom hva som gir mening til eget liv

utnyttet av sitt eget forlag med en redaktør i front, som blottet for empati haler henne landet rundt på en fullstendig utmattende promoturné for *Jeg vil ikke dø ...*. Hun gjør det uten det minste forsøk på å fraskive seg sitt eget ansvar for hvorfor ting ble som de ble. Heberlein har stor vilje til å dissekere sitt eget livsprosjekt, og en evne til å formidle sin hardt ervervede innsikt på en måte som etterlater denne leseren både sliten og begeistret. Et spørsmål som trenger seg på: Hvordan har det vært for Heberleins nærmeste familiemedlemmer å se henne utlevere seg selv så intenst gjennom to bøker? Har de hatt et ord med i laget?

Forfatteren har en tøff vei tilbake til livet, til å bli frisk. Men hun lykkes, idet hun har tilgitt seg selv for sine mangler og sin ufullkommenhet og har erkjent at hverdagene er de det er flest av i et menneskeliv. Det er de som må funke for at vi skal oppnå friheten vi trenger til å kunne leve et godt liv. Det er en innsikt som ikke er ny, men som Ann Heberlein formidler mer overbevisende enn de fleste andre som har forsøkt seg.

Anmeldt av **Per Halvorsen**, nettredaktør i Psykologforeningen